

ACTA

A *FIDUCIARY DUTY* GYÖKEREI ÉS ALAPJA AZ AMERIKAI
EGYESÜLT ÁLLAMOK TÁRSASÁGI JOGÁBANBREHÓSZKI Márta
egyetemi adjunktus (PPKE JÁK)**1. *Common law – equity – a gyökerek***

A *fiduciary duty* a *common law* jogcsaládban egy természetes fogalom, ugyanakkor a kontinentális jogcsaládok számára teljesen ismeretlen felelősségi forma. Gondolatban egy hosszú utat kell bejárnunk ahhoz, hogy megértsük ennek a jogintézménynek a jelentőségét és hasznát az amerikai társasági jogban. Ehhez azonban vissza kell térnünk az angol jog bölcsőjéhez, és a történelem mélyére kell ásniunk, mivel a *fiduciary duty* a *trust*-hoz hasonlóan az angol bíróságok gyakorlatán keresztül alakult ki, és csak az elmúlt 150 évben vált önálló jogintézménnyé.¹ Elsődleges célja ennek a cikknek a *fiduciary duty* megismertetése az olvasóval, és nem a *common law* jogrendszer bemutatása, mivel az önmagában is több ezer oldalt ölelhetne fel.

A cikkben az eredeti angol kifejezést a *fiduciary duty*-t használom. Ennek az az oka, hogy magyar megfelelője nincs ennek az angolszász jogintézménynek így magának a *terminus technicusnak* sincs, így megfelelőnek találtam az eredeti fogalom használatát. Így jártam el a *general partnership*, mint gazdasági társasági forma esetén is, hiszen bár hasonlít, mégsem azonos a magyar közkereseti társasággal.

Ahhoz, hogy kicsit közelebb kerüljünk a *fiduciary duty* fogalmához a *common law* jogrendszer történeti síkon kell megközelítenünk,² A *common law*, mint jogrendszer, stílusjegyeivel határozható meg a legjobban. A legfontosabb jegyek a következők: a *common law* jogrendszer

- (1) a kontinentális jogrendszerektől eltérően folyamatosan fejlődött és nem megalakították;
- (2) mentes a római jog meghatározó szerepétől;

¹ David J. SEIPP: Trust and fiduciary duties in the early common law. *Boston University Law Review*, Vol 91., Issue 3. (2011) 1011.

² Konrad ZWEIGERT – Hein Kötz: *Introduction to comparative law*. Oxford, Clarendon Press, 1998. 181–182.

- (3) mentes a kodifikált jog meghatározó szerepétől, és nincs írott alkotmánya;
- (4) a bíróságoknak alapvető szerep jutott a jogfejlesztésben, mert a bíró a precedenseken keresztül ‘megtalálja’ a jogot. Megtalálja, mert a jog már megvan emberemlékezetet meghaladó időkből. Tehát a jogot nem kell megalkotni, hanem a bírónak meg kell azt találnia. Ez a folytonosság adta meg a *common law* legitimitását.

Ez a megközelítés a kontinentális gondolkodással szöges ellentétben áll, hiszen a római–germán jogrendszerekben a végrehajtó hatalomnak csak másodlagos, származtatott hatalma van, és élesen elválik a jogalkotó és a jogalkalmazó szerepe.

A *common law* jogrendszernek három nagy területe van: maga a *common law*, az *equity* és a *statute law*, amelyeket időben is fejlődési szakaszokra tudunk bontani.

Témánk szempontjából az *equity*-nek van jelentősége, hiszen a *fiduciary duty* a kancellária bíróságok gyakorlatában fejlődött ki.

2. A *fiduciary duty* kialakulása

A *fiduciary duty* egy sajátos felelősségi forma, amit sokan a *trust*-tal azonosítanak. Tény, hogy a *fiduciary duty* a *trust*-nál egyértelműen jelen van, és ezt minden amerikai jogász tudja is, azonban már jóval a *trust* megjelenése előtt az angol bíróságok kifejlesztettek egy jogorvoslatot, amit a *fiduciary duty* gyökerének tekinthetünk.

Az angol földbirtokosok gyakran harmadik személyt kértek meg a bérleti díj bezedésére, amivel ezek a megbízott személyek nem mindig számoltak el. A földbirtokos pert (*action of account*) indított annak érdekében, hogy a befolyt bérleti díjakat megkapja. Az elszámolást megtagadó alperest a börtön fenyegette. A bíróságok ezt a fajta jogorvoslatot elkezdték kiterjesztően alkalmazni minden olyan esetben, amikor a *képviselő* azért kapott pénzt, hogy azzal a megbízója javára ügyletet bonyolítson le. Ezekben az esetekben a bíróságok egy sajátos felelősségi mércét alakítottak ki, ugyanis nem a kezdetben odaadott (befektetett) pénz volt a kártérítés alapja, hanem – ahogyan egy bíró 1379-ben megfogalmazta – az az összeg, ami az észszerűen várható nyeresége lett volna a megbízójának.³ A *képviselési* jogviszonyban a képviselőnek a megbízója felé kialakuló sajátos felelősségi formája lett a *fiduciary duty* alapja.

Ezt a pertípust idővel megtöltötték a *common law* bíróságok tartalommal: olyan kötelezettségek váltak elvárássá: mint a lojalitás (*duty of loyalty*), a megfelelő gondoskodással (*duty of care*) és a körültekintéssel (*duty of prudence*) való eljárás. A kancelláriabíróságok átvették ezt az eljárást a *common law* bíróságoktól, tovább fejlesztették, alakították és töltötték meg tartalommal.

A másik pertípus, ahol a *fiduciary duty* gyökerei megtalálhatóak, az, ahol a földesúr a bérleje örökösének nagykorúvá válásáig kezelte az ingatlant. Anglia legelső törvényei már tartalmaztak jogorvoslatokat azokkal a földesurakkal szemben, akik ezeket a vagyonkezelői jogokat megsértették. A Magna Charta első öt cikkelye, az 1275-ben kiadott I. westminsteri statutum, az 1267-es marborough-i statutum, vala-

³ David J. SEIPP: Trust and fiduciary duty in the early common law. *Boston University Law Review*, Vol. 91., Issue 3. (2011) 1034.

mint a gloucester-i statutum (1278) is tartalmaztak olyan rendelkezéseket, amelyek a vagyonkezeléssel megbízottak ellen biztosítottak jogorvoslatot, abban az esetben, ha azok az örökös nagykorúvá válása előtt elherdálták a vagyont, vagy megtagadták annak kiszolgáltatását azt követően, hogy az örökös 21. életévét betöltötte.⁴

Professzor Seipp szerint ezekre a gyökerekre vezethető vissza a mai jogban ismert *fiduciary duty* kialakulása. Mindegyik esetben közös jegy, hogy egy személy átmenetileg más személy vagyona felett uralmat szerez, és a *fiduciary duty* az ezzel való visszaélésekkel szembeni fellépést biztosítja.

Bár a kancelláriabíróságok gyakorlatában évszázadokon át együtt fejlődött a *trust* és a *fiduciary duty*, azonban a két jogintézmény mégsincs szoros átfedésben egymással. *Fiduciary duty* az a felelősségi alakzat, amellyel a *trust* jogviszonyban a *trustee* tartozik a *beneficiary* irányában. Ebből is látható, hogy ez a kötelezettség egyirányban áll fenn, mindig a képviselő kötelezettségét jelenti a megbízójával szemben. Alapeleme a lojalitási kötelezettség, melynek értelmében a kötelezett saját érdekei elé helyezi a másik fél érdekeit.⁵

Az amerikai bírói gyakorlat a munkáltató és a munkavállaló, az ügyvéd és ügyfele, a gazdasági társaság vezető tisztségviselője és annak tagja, valamint a pszichiáter és a beteg között is nevesítette már ezt az egyirányú felelősségi alakzatot. Ez persze nem jelenti azt, hogy ezek a bírósági döntések precedensek lennének. Habár a *fiduciary duty* behatárolására születtek kísérletek, nincs és nem is lesz taxatív felsorolás azon jogviszonyok tekintetében, ahol ez a felelősségi forma jelen van. Mindig a bírói gyakorlat dönti el, hogy az adott jogviszonyban ez a szigorú felelősségi mérce alkalmazandó-e vagy sem. Erre klasszikus példa az 1928-as Meinhard v. Salmon ügy, ahol Cardozo bíró először mondta ki, hogy *partnership*-ek tagjai között *fiduciary duty* áll fenn.⁶ Ezt a határozatot New York Legfelső Bírósága hozta, mégis minden tagállamban találunk több határozatot, mely erre hivatkozik, annak ellenére, hogy a döntés kizárólag New York állam alsóbb bíróságait kötik.

Számos jogtudós megkísérelte már definiálni a *fiduciary duty*-t. D. Gordon Smith szerint a legfontosabb fogalmi elemei a következők: *fiduciary duty* olyan kötelezettség, ahol az egyik fél (*fiduciary*) a másik érdekében (*beneficiary*) különös körültekintéssel jár el. Ebben a jogviszonyban egy „érték” kerül a *fiduciary* birtokába, ami eredetileg a *beneficiary*-t illet meg.⁷ Szándékosan olyan terminológiákat használt Smith, ami az angol nyelvben is képlékennyé teszi a fogalmat. Az 'érték' fogalom azt testesíti meg, hogy az, aki más érdekében más képviselőként annak vagyonával kizárólagosan rendelkezik, az *fiduciary duty* alá esik. Természetesen a *trust* ennek a klasszikus esete. Azonban a bíróságok kiterjesztően alkalmazták és alkalmazzák ezt a felelősségi for-

⁴ SEIPP i. m.1035–1036.

⁵ Julian VELASCO: The diminishing duty of loyalty. *Wash. & Lee Law Rev.*, Vol. 75., Issue 2. (Spring 2018) 1035.

⁶ 249 N.Y. 458, 164 N.E. 545 (1928).

⁷ „*Fiduciary relationships form when one party (the fiduciary) acts on behalf of another party (the beneficiary) while exercising discretion with respect to a critical resource belonging to the beneficiary.*” D. GORDON SMITH: The critical resource theory of fiduciary duty. *Vanderbilt Law Review*, Vol. 55., Issue 5. (October 2002) 1402.

mát olyan jogviszonyokra is, ahol nem pénz vagy ingatlan, hanem más érték, például bizalmas információ átadása történik.

A *fiduciary duty*-nak vannak egyéb fontos közös jegyei. Így a *fiduciary* olyan helyzetbe kerül, hogy a másik fél kiszolgáltatottá válik, mert az ingatlana, ingósága, pénze, titkai egy másik személy birtokába kerülnek. Ezért kiemelten fontos tartalmi eleme ennek a felelősségi formának a lojalitási kötelezettség (*duty of loyalty*).

Másik közös ismertetőjegy, hogy mindig kontraktuális jogviszonyokban jelenik meg, így természetesen azonnal felmerül a kérdés, hogy a felek kizárhatják-e vagy korlátozhatják-e azt.⁸ Erre a cikk a későbbiekben választ ad.

Említést érdemel még J. C. Shepherd meghatározása, miszerint *fiduciary duty*-ról beszélünk, ha egy személy bármilyen „hatalmat” kap, azzal a feltétellel, hogy azt nemcsak jogosult, de köteles is használni a másik fél legjobb érdekének megfelelően, és ez a személy használja is ezt a kapott hatalmat.⁹

Márkus Eszter két fogalmi meghatározást emel ki, az egyik Ribstein-é, melyet úgy fordított le, hogy a *fiduciary duty* egy sajátos szerződési feltétel, nevezetesen az „önzetlenség” kötelezettsége, amely ellenkező megállapodás hiányában érvényesül abban az esetben, amikor valamely tulajdonos – azaz a dolog feletti ellenőrzésre, valamint a dologból folyó hasznok szedésére jogosult személy – meg nem határozott időtartamra a dolog feletti irányítás jogát egy másik személy részére engedi át.¹⁰

A *fiduciary duty* saját meghatározásom szerint egy olyan egyoldalú felelősségi forma, ahol az egyik fél (képviselő) bizalmi pozíciója révén a másik (képviselt) felet megillető vagyoni érték (vagyontárgy, jog, információ stb.) birtokában a képviselt fél érdekében (lojalitás) a tőle elvárható legnagyobb gondossággal (*duty of care*) és körültekintéssel kell eljárjon.

3. A *fiduciary duty* tartalma

Smith szerint tipikus és atipikus *fiduciary duty*-val kapcsolatos jogviszonyokat különböztethetünk meg. Tipikus jogviszonyok azok, amelyek évszázadok alatt a bírói gyakorlatban alakultak ki, és napjainkban már nem vizsgálják, hogy ezekben a jogviszonyokban fennáll-e ez a kötelezettségi forma, azt evidenciaként kezeli a gyakorlat. Ide sorolható például a *trustee* és a *beneficiary*, a gazdasági társaság tagjai egymás irányában, az igazgatóság és a részvényes, valamint ügyvéd és ügyfele közti jogviszony. Ezekben az esetekben a bíróság nem elemzi a jogviszonyt abban a tekintetben, hogy vajon fennállnak-e a *fiduciary duty* elemei.

Az atipikus *fiduciary duty*-t tartalmazó jogviszonyok esetről esetre változnak.¹¹

⁸ Larry E. RIBSTEIN: Fencing fiduciary duties. *Boston University Law Review*, Vol. 91., Issue 3. (May 2011) 906.

⁹ D. Gordon SMITH: The Critical Resource Theory of Fiduciary Duty. *Vanderbilt Law Review*, Vol. 55., Issue 5. (October 2002) 1428.

¹⁰ Márkus Eszter: *Fiduciárius tagi felelősség az USA társasági jogának történetében a Meinhard v. Salmon eset ismertetése*. <https://tinyurl.com/jv5nxe2p>

¹¹ SMITH i. m. 1412–1413.

Vannak olyan bírósági döntések, melyek bizonyos szerződéseknél kifejezetten azt mondják ki, hogy a felek között nem állapítható meg *fiduciary duty* fennállása pl. a *franchise* szerződésnél a *franchisor* és a *franchisee* között.¹² Itt a bíróság azzal is foglalkozott, hogy hogyan lehet egy szerződésről megállapítani, hogy *fiduciary duty* áll-e fenn a felek között (vagyis, hogy atipikus szerződések esetében hogyan lehet megállapítani a *fiduciary duty* fennállását):

- az egyik fél kiszolgáltatott helyzetben van, míg a másik fél dominanciája jellemző a jogviszonyban (függőségi jogviszony van a felek között, ami egészségi állapot, életkor, mentális állapot vagy bármi más miatt is indokolt lehet);
- a kiszolgáltatott helyzetben lévő fél vagyona (ingó, ingatlan, üzleti érdekeltség stb.) az uralkodó fél birtokába kerül;
- a kiszolgáltatott fél ezzel lemond a függetlenségének egy részéről;
- az uralkodó fél befolyásolni tudja a kiszolgáltatott fél magatartását, cselekedteit;
- bizalmi jelleg (ez önmagában még kevés lenne, hiszen a kontraktuális jogviszonyokban alapvetően jelen van a felek közötti bizalom pl. akár *franchise* szerződésnél is); itt azonban a kiszolgáltatott fél *fokozott* bizalommal kötődik a domináns félhez.¹³

Számos döntés született abban a kérdésben, hogy vajon a családjogi viszonyok *fiduciary duty*-t tartalmazó jogviszonynak minősülnek-e. A bíróságok egységesen azt az álláspontot követik, hogy bár számos elemében közös jegyek fedezhetők fel, a családjogi jogviszonyok mégsem tartoznak ebbe a körébe.¹⁴ Ennek ellenére van olyan álláspont, amely szerint a szülő-gyermek közötti jogviszonyban a szülő kötelezettségét *fiduciary duty*-nak kellene minősíteni. Elisabeth és Robert Scott szerint a képviseleti jogviszonyból levezethető a szülő, mint törvényes képviselő *fiduciary duty*-ja a gyermek irányában.¹⁵ Magát a szülő-gyermek jogviszonyt az igazgatósági tagok és a részvényesek viszonyával állítják párhuzamba.

¹² *Chmielecki v. City Products Corp.*, 660 S.W.2d 275 (Mo. Ct. App. 1983).

¹³ „[...] certain basic elements necessary to the establishment of a fiduciary relationship arise. In summary, these are: (1) as between the parties, one must be subservient to the dominant mind and will of the other as a result of age, state of health, illiteracy, mental disability, or ignorance; (2) things of value such as land, monies, a business, or other things of value which are the property of the subservient person must be possessed or managed by the dominant party; (3) there must be a surrender of independence by the subservient party to the dominant party; (4) there must be an automatic or habitual manipulation of the actions of the subservient party by the dominant party; and (5) there must be a showing that the subservient party places a trust and confidence in the dominant party.” *Chmielecki v. City Products Corp.*, 660 S.W.2d 275 (Mo. Ct. App. 1983)

¹⁴ „A parent-child relationship, standing alone, is insufficient to create a confidential or fiduciary relationship” *Anastasia Economopoulos et al. v. Andrew M. Kolaitis*, Record No. 991245. Decided: April 21, 2000. Ld. még: *Nuckols v. Nuckols*, 228 Va. 25, 36-37, 320 S.E.2d 734, 740 (1984); *Carter v. Carter*, 223 Va. 505, 509, 291 S.E.2d 218, 221 (1982).

¹⁵ Elisabeth S. SCOTT – Robert E. SCOTT: Parents as fiduciaries. *Virginia Law Review*, Vol. 81., Issue 8. (November 1995) 2404.

A családtagok egymás között állhatnak olyan jogviszonyban, ahol *fiduciary duty* megállapítható ugyanúgy, mint kívülálló harmadik személyekkel szemben, például ha képviseleti jogviszony, ügyvéd-ügyfél vagy akár pénzügyi tanácsadásra szóló jogviszony is fennáll a családtagok között.¹⁶ Az *Economopoulos v. Kolaitis* ügyben a felek között (akik családtagok is voltak egyben) 17 évig üzleti kapcsolat állt fenn, de az a jogvita előtt 7 évvel már megszakadt, ezért a bíróság nem állapította meg a *fiduciary duty* fennállását a felek között.

A *United States v. Chestman* ügyben a bíróság kimondta, hogy a házassági kötelék nem hoz létre *fiduciary duty*-t annak ellenére sem, hogy a felek bizalmas információt osztanak meg egymással.¹⁷

4. A képviseleti jogviszony, mint a *fiduciary duty* klasszikus esete az USA gyakorlatában

A *fiduciary duty*-t a leggyakrabban a képviselő (*agent*) és a megbízott (*principal*) viszonyában értelmezik. Ebben a jogviszonyban ugyanis a *fiduciary duty* nevesített kötelezettség. A képviselő és a képviselt viszonyában fennálló olyan kötelezettség, amely kizárólag a képviselőnek áll fenn a megbízója felé. Tehát a megbízónak a képviselővel szemben fennálló kötelezettségei természetüket tekintve nem *fiduciary* jellegűek.¹⁸

A képviseleti jogviszonyban fennálló bizalmi viszonyból eredő kötelezettségnek a megértése azért is fontos, mert az Egyesült Államokban ebből származtatnak sok, a társasági jogban alkalmazott felelősségi formát. Így *fiduciary duty* áll fenn a *partnership* tagjai között egymás irányában, a vezető tisztségviselőknek a társasággal szemben,¹⁹ és meghatározott esetekben a vezető tisztségviselőknek a tagokkal szemben. A gazdasági társaságok, mint a *partnership*, *limited partnership*, *limited liability company* vagy a *corporation* a képviseleti jogviszony mindkét oldalán állhatnak, így a kötelezettség nem kizárólag természetes személyekre korlátozódik. Másrészt, amikor a törvény kimondja, hogy a *partnership* minden tagja a társaság 'képviselejeként' járhat el, akkor ez magába foglalja a *fiduciary duty* fennállását a *partnership* irányába.²⁰ Ahhoz, hogy ezt megértsük, a képviselet körében kell megvizsgáljunk ennek a kötelezettségnek a tartalmát.

A *fiduciary duty* keretében a képviselőnek eljárása során a legmagasabb elvárhatósági mérce alapján kell felelnie a megbízója felé. Ezt a kötelezettséget a bírói gyakorlat

¹⁶ Anastasia Economopoulos et al. v. Andrew M. Kolaitis, Record No. 991245. Decided: April 21, 2000.

¹⁷ *United States v. Chestman*, 947 F.2d 551, 1991 U.S. App. LEXIS 23242, Fed. Sec. L. Rep. (CCH) P96,259 (2d Cir. N.Y. Oct. 7, 1991) 78., 81.

¹⁸ Jonathan R. MACEY – Douglas K. MOLL: *Cases and Materials on Corporations*. [American Casebook Series] Thomson Reuters, ¹⁴2020. 30–31.

¹⁹ NOCHTA Tibor: A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban [*Dialóg Campus* Budapest, 2005.] 129.

²⁰ Uniform Partnership Act §9. Revised Uniform Partnership Act § 301.

töltötte meg tartalommal, ám amióta megjelent az *American Law Institute*²¹ képviselőről szóló iránymutatása, azóta ez a nem kötelező erejű jogforrás jelentős hatást gyakorol a joggyakorlatra, és a jogalkalmazók követik azt.

Jelenleg a legfontosabb jogforrása a képviselési jogviszonynak a *Second Restatement of Agency* (1958) és a *Third Restatement of Agency* (2006), mindkettőt az American Law Institute bocsátotta ki, és ezek tulajdonképpen a *common law* szabályok rendszerezését foglalja magába. Tartalmát tekintve a két iránymutatás jelentős átfedést mutat, bár a 2006-ban hatályba lépett szabály éppen a *fiduciary duty*-ra vonatkozó részt bővítette ki jelentősen. Az időben egymást követő, és tartalmukat tekintve jelentős átfedést mutató ajánlásokat párhuzamosan alkalmazzák a joggyakorlatban.

A két iránymutatás a következőképpen definiálja a képviselést: „a képviselés egy fiduciárius jogviszony (*fiduciary relationship*), amely a megbízó (*principal*) és a képviselő (*agent*) közötti konszenzuson alapul, ahol a képviselő a képviselt érdekében, annak ellenőrzése mellett jár el.”²²

A második iránymutatás kimondja azt is, hogy a képviselő a képviselési jogviszony körében *fiduciary*-nek minősül.²³

5. A *fiduciary duty* tartalma a képviselési jogviszonyban

Általánosságban a *fiduciary duty* azt jelenti, hogy a képviselőnek a képviselési jogkörében fokozott gondossággal kell eljárnia. Az iránymutatások a *fiduciary duty* két legfontosabb fogalmi elemének tekintik a lojalitási (*duty of loyalty*) és megfelelő körültekintéssel való eljárás (*duty of care*) kötelezettségét.

D. Gordon Smith szerint, míg a megfelelő körültekintéssel való eljárás minden kontraktuális jogviszonyra igaz (*the duty of care is not distinctively fiduciary*), addig a lojalitási kötelezettség egy olyan fogalmi elem, ami azokban a jogviszonyokban jelenik meg fokozottan, ahol *fiduciary duty* fennállását állapítja meg a bíróság. Maga a lojalitás egyfajta önzetlenséget feltételez abban a tekintetben, hogy a kötelezett a *saját érdekeit háttérbe szorítva* kizárólag a másik fél érdekeit szem előtt tartva jár el.²⁴

A lojalitási kötelezettség (*duty of loyalty*) keretében:

- a képviseltnek minden haszonnal el kell számolnia a megbízó irányába, amit a jogviszonyból eredően szerzett;²⁵
- a képviselő kizárólag a megbízója érdekeit tarthatja szem előtt, sajátját és másét nem;²⁶

²¹ Bírók, ügyvédek, és jogtudósokból álló prominens társaság, amihez kizárólag meghívás útján lehet csatlakozni.

²² Second Restatement of Agency § 1. Third Restatement of Agency § 101.

²³ Second Restatement of Agency § 13.

²⁴ SMITH i. m. 1407.; SCOTT–SCOTT i. m. 2420.

²⁵ Second Restatement of Agency § 388. Third Restatement of Agency § 8.02.

²⁶ Second Restatement of Agency § 387. Third Restatement of Agency § 8.01. § 8.06.

- a képviselő a megbízó tudomása nélkül nem léphet be az ügyletbe mintha harmadik kívülálló személy volna, illetve nem képviselhet ellenérdekű felet;²⁷
- a képviselő nem kerülhet versenyhelyzetbe megbízójával képviseleti jogkörében eljárva;²⁸
- a képviselő nem használhatja a megbízója tulajdonát (ideértve a bizalmas információkat) saját vagy harmadik személyek javára.²⁹

A megfelelő körültekintéssel való eljárás (*duty of care*) azt jelenti, hogy a képviselőnek a képviseleti jogviszony keretében gondosan, szakértelemmel, szorgalommal kell eljárni úgy, mint ahogy az adott helyzetben egy képviselőtől elvárható. Ha a képviselő azt állítja, hogy ő speciális szaktudással rendelkezik, akkor az elvárhatósági mérce az adott szakértelemmel eljáró személyek gondossági szintjéhez igazodik.³⁰

A lojalitás és a körültekintés mellett a *fiduciary duty* fogalmi eleme még a megfelelő tájékoztatási kötelezettsége a megbízó irányába (*duty to provide information*), és a képviseleti jogkör átlépésének tilalma (*duty to act only as authorized*). A tájékoztatási kötelezettség keretében a képviselő köteles minden észszerű erőfeszítést megtenni annak érdekében, hogy a megbízó megfelelő tájékoztatást kapjon ügyletével kapcsolatban. Ennek a tájékoztatási kötelezettségnek csak harmadik személyhez fűződő 'erősebb' kötelezettség lehet a korlátja (*a superior duty to a third person*).³¹

6. *Fiduciary duty* a *general partnership* esetében

Az amerikai *general partnership* egy legalább két tagból álló társulás profitszerzés érdekében. Lényegét tekintve hasonlatos a magyar közkereseti társasághoz, bár van néhány lényeges eltérés. Egyik legfontosabb véleményem szerint az, hogy a *general partnership* a felek azon megállapodásával létrejön, hogy nyereségszerzés végett üzleti tevékenységet folytatnak, vagyis nem feltétel a társaság bejegyzése. Mivel a tagok felelőssége mögöttes, de korlátlan a társaság tartozásaiért, ezért egyik tagot sem lehet kizárni az ügyvezetésből. Ez fontos tény a *fiduciary duty* szempontjából, hiszen a bíróságok ebből vezetik le a tagok társasággal szemben és a tagok egymással szemben is fennálló ilyen jellegű kötelezettségét. Benjamin Cardozo híres döntéséhez a Meinhard v. Salmon ügryhöz köthető annak kimondása, hogy a társaság tagjai egymás irányában *fiduciary duty*-val tartoznak.³² Az esetben Cardozo bíró a tagok egymás irányába fennálló lojalitási kötelezettséget emelte ki, és egy szigorú elvárhatósági mércét fogalmazott meg („*punctilio of an honor*”), amellyel egymás irányában felelnek. A Bane v.

²⁷ Second Restatement of Agency § 389, 391. Third Restatement of Agency § 8.03., 8.06.

²⁸ Second Restatement of Agency § 393. Third Restatement of Agency § 8.04., 8.06.

²⁹ Second Restatement of Agency § 395-396. 398. 402. 404. Third Restatement of Agency § 8.05; 8.06; 8.12.

³⁰ Second Restatement of Agency § 379. Third Restatement of Agency § 8.08.

³¹ Second Restatement of Agency § 381. Third Restatement of Agency § 8.11.

³² Meinhard v. Salmon, 164 N.E. 545 (N.Y. 1928).

Ferguson ügyben az is megállapítást nyert, hogy a tagok egymás irányában fennálló *fiduciary duty*-ja a tagsági viszony megszűnésével együtt megszűnik.³³

A *general partnership*-re eddig két modelltörvényt alkottak szövetségi szinten, amit ajánlás jelleggel átvehetnek a tagállamok. Az elsőt az 1914-es *Uniform Partnership Act*-et (UPA) Louisiana kivételével minden tagállam átvette, míg annak felülírt anyagát (*Revised Uniform Partnership Act* 1997-RUPA) már csak 37 tagállam vette át eddig. Vannak tehát tagállamok, ahol még mindig az UPA van hatályban (pl. New York). Ezért mindkét modelltörvény *fiduciary duty*-ra vonatkozó szabályait meg kell vizsgálni.

Az egyetlen rendelkezés az UPA-ban, ami a *fiduciary duty*-ra vonatkozik kimondja, hogy a tag köteles megőrizni és elszámolni bármilyen nyereséggel, amit a többi tag hozzájárulása nélkül szerez, és ami a társaság alapításával, működésével, megszűnésével kapcsolatban kerül hozzá, vagy ami a társaság tulajdonának hasznosításából származik.³⁴ A jogszabály indoklása szerint ez a szabály elsősorban egy a társaság vagyonának megőrzését szolgáló rendelkezés, annak ellenére, hogy a bíróságok erre alapozva évtizedeken keresztül hoztak a *fiduciary duty* körébe eső döntéseket.³⁵ Az UPA egyebekben semmilyen egyéb meghatározást vagy utalást nem tesz a tagok *fiduciary duty*-jára, annak kitöltését az egyedi ügyekben a bíróság tette meg több mint 50 éven keresztül.

A RUPA teljesen másképpen definiálja a tagok *fiduciary duty*-ját, amikor kimondja, hogy a tagnak a társasággal, illetve a tagokkal szemben fennálló *fiduciary duty*-je két elemet foglal magába: a lojalitást és a megfelelő körültekintéssel való eljárás kötelezettségét. A modelltörvény ezek tartalmát is meghatározza.

6.1. A *fiduciary duty* első pillére: a lojalitási kötelezettség

Abban mindenki egyetért, hogy a *fiduciary duty* legfontosabb eleme a lojalitás, mely szerint a *fiduciary* mindig a *beneficiary* érdekét kell elsődlegesen figyelembe vevve a saját érdekével szemben is.³⁶ Ezt a fajta kötelezettséget a *partnership*-ekre és a *corporation*-re vonatkozó modelltörvények is tartalmazzák, illetve számtalan bírósági határozat próbálta már körülírni fogalmát. A lojalitási kötelezettséget szűkítően értelmezi a RUPA, amikor azt három esetkőrré szűkíti le:

- a tagnak el kell számolnia minden olyan haszonnal, amit a társaság ügyvezetésével, vagy megszüntetésével kapcsolatban vagy a társasági vagyon hasznosításával kapcsolatban szerez, illetve, ha olyan lehetőséget használ ki, aminek eredeti jogosultja a társaság volt;
- a tagnak tartózkodnia kell attól, hogy a társaság érdekével ellentétben álló személlyel a társaság működésével vagy felszámolásával kapcsolatos ügyletet kössön;

³³ Bane v. Ferguson Seventh Circuit Court of Appeals 890 F.2d 11 (1989).

³⁴ UPA § 21.

³⁵ *Cases and Materials on Corporations American Casebook Series* i. m. 73.

³⁶ Gabriel RAUTERBERG – Eric TALLEY: Contracting out of the fiduciary duty of loyalty: an empirical analysis of corporate opportunity waivers. *Columbia Law Review*, Vol. 117., Issue 5. (June 2017) 1088.

- továbbá, hogy a társaság megszűnése előtt a társaság tevékenységével megegyező tevékenységet folytasson.³⁷

Ez a három esetkör taxatív felsorolás, a gyakorlat azt kizárólag olyan tényállásokra alkalmazhatja, amelyek a nevesített esetbe beletartoznak. A RUPA szemlélete teljesen eltér elődjétől. Gondolok itt arra, hogy az UPA § 21. a bíróság számára lehetőséget biztosított a szabad jogalkalmazásra, és abból kiindulva a bizalmi kötelezettség széles spektruma körvonalazódott ki a jogalkalmazásban, míg a RUPA § 404.b) éppen ellentétes filozófiát követve ténylegesen felsorolja azokat az eseteket, amelyek a *fiduciary duty* körébe esnek, és azt nem értelmezheti a bíróság tágabban.

A RUPA-ban a lojalitás és a körültekintéssel való eljárás meghatározása az elmúlt időszak bírói gyakorlatán alapul. Így például olyan (üzleti) lehetőség kihasználása, aminek eredeti jogosultja maga a társaság volt, a *Meinhard v. Salmon*-ban jelent meg.³⁸

Ez az 1928-as döntés két dolog miatt is meghatározó a *general partnership* történetében, mindamellett, hogy azóta is ez a legtöbbet hivatkozott eset a tagok *fiduciary duty*-jának megállapítása terén. Benjamin Cardozo bíró itt mondta ki, hogy a *partnership* tagjai a társaság fennállása alatt egymás irányában is *fiduciary duty*-val tartoznak, másrészt annyira beleivódott a társasági jogi gondolkodásba, hogy a RUPA-ban a *fiduciary duty* megszegésének ezen esete külön nevesítést nyert.

A *corporation*-re átugorva fontosnak tartom megjegyezni, hogy a Delaware-i bíróság ezt a lojalitási kötelezettséget külön fogalommal határolja körbe: „*corporate opportunity doctrine*” (röviden DOC) névvel. A lényegét tekintve ha a *corporation* vezető tisztségviselője olyan üzleti lehetőség birtokába kerül, amely a *corporation*-t illeti meg, és csak azért kerül a tudás birtokába, mert ennek a társaságnak a vezető tisztségviselője, tilos azt felhasználnia a *corporation* engedélye nélkül. Ezt a doktrínát a Delaware-i bírói gyakorlat széles palettán dolgozta ki.³⁹ Alapelvei a *Guth v. Loft, Inc.* esetben nyertek megfogalmazást. A bíróság kimondta, hogy ha a *corporation* vezető tisztségviselője olyan üzleti információhoz jut, amelynek gazdasági célú hasznosítására a társaság maga is képes, akkor annak jogosultja vagy észszerű várományosa maga a társaság. A vezető tisztségviselő saját érdeke szembe kerülhet a társaság érdekével, de ekkor a joggyakorlat nem engedi a vezető tisztségviselő önös érdekének érvényesülését.⁴⁰

6.2. A *fiduciary duty* második pillére: a megfelelő körültekintéssel való eljárás kötelezettsége

A *fiduciary duty* második, szerényebb szerepet kapott alapköve a tag megfelelő körültekintéssel való eljárási kötelezettsége (*partner's duty of care*). Ez a kötelezettség a tagok és a társaság irányába az ügyvezetés és a jogutód nélküli megszűnés során

³⁷ RUPA § 404.b).

³⁸ *Meinhard v. Salmon*, 164 N.E. 545 (N.Y. 1928).

³⁹ *Ld. Guth v. Loft, Inc.*, 5 A.2d 503 (Del. 1939); *Yiannatsis v. Stephanis ex rel. Sterianou*, 653 A.2d 275, 279 (Del. 1995); *Broz v. Cellular Info. Sys.* - 673 A.2d 148 (Del. 1996).

⁴⁰ *Guth v. Loft, Inc.*, 5 A.2d 503 (Del. 1939).

a tag szándékos, nagyfokú gondatlan vagy hanyag magatartására korlátozódik.⁴¹ Az UPA ezt a kötelezettséget nem nevesíti, bár a bírói gyakorlatban jelen volt már a RUPA előtt is.⁴² Először ez a kötelezettség az angol kancelláriabíróság gyakorlatában jelent meg a *Charitable Corporation v. Sutton* ügyben, ahol a bíróság megállapította a vezető tisztségviselők felelősségét a nagyfokú gondatlanságuk miatt a társaságot ért kárért.⁴³

Ennek a kötelezettségszegésnek a kérdése merül fel a *Bane v. Ferguson* ügyben.⁴⁴ A bíróság megállapította, hogy a tagoknak a volt taggal szemben *fiduciary duty* nem áll fenn, hiszen az a tagsági viszony megszűnésével megszűnik. Ha a volt tag azt szeretne volna, hogy ez a szigorúbb felelősségi forma maradjon közte és a tagok között, azt külön szerződésben kellett volna megállapítaniuk.

A *duty of loyalty* és a *duty of care* közötti legfontosabb különbség abban van, hogy míg az előbbi egy kimentést nem tűrő felelősségi forma, addig az utóbbi alól például a Delaware General Corporation Law 102 (b)(7) § alapján kifejezetten mentesülhet a *corporation* vezető tisztségviselője. A tagok a létesítő okiratban sem zárhatják ki és nem korlátozhatják a *duty of loyalty*-t.⁴⁵

Ribstein arra az álláspontra jutott vizsgálatai során, hogy a *duty of care* nem is a *fiduciary duty* alapja, hanem egy attól független kötelezettség, mivel nem feltétlenül jár együtt valamely jogkör átengedésével a másik fél számára.⁴⁶ Ezt a véleményét azonban nem sokan osztják. Sőt, a *duty of care* megszegésének kérdésére a Delaware-i bíróság gyakorlatában megjelent a „*business judgement rule*”, ami azt jelenti, hogy a bíróság nem vizsgálja azoknak a vezető tisztségviselőknek a döntéseit, akik jóhiszeműen, gondosan és szakszerűen jártak el a társaság érdekeinek elsődlegessége mellett. Tulajdonképpen ezzel védi a gyakorlat az ügyvezetőket, hogy egy rossz gazdasági döntés miatt ne lehessen őket felelősségre vonni.⁴⁷

7. Összegzés

Hosszú utat tettünk meg az angol *equity* bíróságok gyakorlatában fejlődött, majd a képviseleti jogviszonyban is megjelenő *fiduciary duty* kialakulásának nyomon követése kapcsán. Céloom az volt, hogy megértsük, hogy a képviseleti jogviszonyban szabályozott felelősségi forma hogyan szivárgott át a társasági jogba, miként vált természetessé az az álláspont, hogy a gazdasági társaságok tagjainak egymás irányában ezt a szigorúbb felelősségi mércét alkalmazzuk. A Cardozo bíró ítéletében megjelent felelősségi

⁴¹ RUPA § 404. c).

⁴² *Ld. Rosenthal v. Rosenthal* 543 A.2d 348 (1988); *Bane v. Ferguson* 890 F.2d 11 (7th Cir. 1989).

⁴³ Richard P. WOLFE: The fiduciary duty of directors and officers under the Louisiana Business Corporation Act of 2014. *Loyola Law Review*, Vol. 60., Issue 3. (Fall 2014) 532.

⁴⁴ *Bane v. Ferguson* 890 F.2d 11 (7th Cir. 1989).

⁴⁵ H. Justin PACE: Rogue Corporations: Unlawful corporate conduct and fiduciary duty. *Missouri Law Review*, Vol. 85., Issue 1.(Winter 2020) 8.

⁴⁶ RIBSTEIN i. m. 908–909.

⁴⁷ *Grobow v. Perot*, 539 A.2d 180 (Del. 1988).

mérce a *general partnership*-ek tagjai között minden társasági formánál megjelent, sőt azt is láthattuk, hogy jogszabályokba is foglalják azt.

A *fiduciary duty* behálózza az egész amerikai társasági jogot, illetve a magánjog számos más területén is hatalmas jelentőséggel bír. Nemcsak a *general partnership*, hanem a többi társasági forma esetében is érvényesül. A *fiduciary duty* meglepő számkra legalább annyira elgondolkodtató, mint amennyire az amerikaiaknak meglepő a mi jogrendszerünkben annak hiánya.

Az amerikai társasági jogban ez a felelősségi alakzat a képviselő körében kialakult felelősségi formából származtatható. A bírók ezt analóg módon alkalmazták és alkalmazzák a társaság tagjaira. Ez a felelősségi forma annyira mélyen beleivódott az amerikai társasági jogi gondolkodásba, hogy a bírói gyakorlat hatására már jogszabályi szinten is deklarálják ennek a felelősségi formának a szabályait.

A nálunk egyelőre ismeretlen magasabb felelősségi mérce, amely többek között a gazdasági társaság tagjainak egymás irányában fennálló kötelezettségét is jelenti, átgondolásra ad okot. Hazánkban a tagok egymás közti viszonyában hiányzik ez a felelősségi alakzat, és jelenleg nincs hatékony eszköz a tagok kezében az egymás elleni fellépéshez. A másik problémakör a magyar jogban, hogy a Ptk. jelenleg nem tartalmaz rendelkezést arra az esetkörre, ha a tagok a társaságnak címzett lehetőségeket, ajánlatokat a másik tudta vagy beleegyezése nélkül a saját – és nem a társaság – céljára használják fel.

Helytállónak tartom azt a szabályt, hogy a tagoknak tartózkodniuk kell attól, hogy a társaság megszűnése előtt a társaság tevékenységével megegyező tevékenységet folytassanak. Az Amerikai Egyesült Államokban ez a lojalitási kötelezettség megszegését jelenti, hiszen akaratlanul is olyan döntési helyzetbe kerülhet a tag, hogy valamelyik társaság hátrányt szenvedhet. Mivel ez azonban diszpozitív szabály, ezért a tagok a létesítő okiratban kiköthetik ennek a rendelkezésnek a mellőzését is.

Elgondolkodtató és hasznos jogintézménynek tartom a *fiduciary duty*-t mint hízagpótló felelősségi formát, hiszen elősegíti a gazdasági társaság tagjai közötti fokozottabb együttműködést, amely hatással lehet a társaság külső jogviszonyaira is. Az Egyesült Államokban a felperes kérelmére a bíróság dönti el a konkrét jogviszonyokban, hogy fennáll-e ez a fokozott felelősségi mérce vagy sem. Ez volt a Meinhard v. Salmon ügynél is, amikor Meinhard erre való hivatkozását először szokatlannak találták, hiszen *partnership*-ek tagjai között a *fiduciary duty* addig még soha nem merült fel. Cardozo megállapította, hogy a *partnership*-ek tagjai között igenis fennáll ez a felelősségi forma.⁴⁸ A következő kérdés az, hogy az adott döntésre a többi bíróság hivatkozni fog-e vagy sem, alakítva ezzel az adott jogterületre vonatkozó gyakorlatot. Cardozo költői magaslatoiban ívelő indoklását ezernél is több bíróság idézte már, így lett általánosan elfogadott, így alakította a joggyakorlatot, hogy végül a tételes joganyag is deklarálta a *partnership* tagjainak ilyen jellegű felelősségét.

⁴⁸ Meinhard v. Salmon, 164 N.E. 545 (N.Y. 1928).